

ВСТАНОВЛЕННЯ ПЕРЕКЛАДНОЇ ВЗАЄМОВІДПОВІДНОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Г. І. СИДОРУК, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології і перекладу

**Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ)**

E-mail: seagalina@gmail.com

Н. О.БУЛКА, студентка магістратури

**Національний університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ)**

E-mail: neteliblk@rambler.ru

Анотація. У статті розглянуто типи трансформацій при перекладі англomовних аграрних текстів українською мовою. Їхнє застосування переслідує головну перекладацьку мету – зберегти незмінним зміст повідомлення, не порушуючи при цьому стилістичних мовних норм. Детально розглядаються лексичні методи транскодування, калькування, транслітерації, описового перекладу, лексичних замінів. Увагу приділено також генералізації та конкретизації.

Ключові слова: терміни аграрної економіки, перекладацькі трансформації, транскодування, калькування, описовий переклад, генералізація, конкретизація

Актуальність. Актуальність теми, обумовлена тим, що проблеми номіналізації та термінологізації постійно залишаються в центрі уваги лексикологів та перекладачів, оскільки цей процес словотворення й шляхів адекватного відтворення в інших мовах не припиняється, а набирає обертів у зв'язку з тим, що в сучасному світі активізувався процес глобалізації та економічної інтеграції та конкуренції. Економічні перетворення, які відбуваються в Україні, мають на меті поступову інтеграцію українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків, з одного боку, і залучення іноземних підприємців до діяльності в Україні – з іншого. Важливу роль тут відіграє переклад відповідних документів аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На значенні перекладу для забезпечення порозуміння між народами наголошували багато дослідників, зокрема, Мамедов А. М. [5, с.40], Федоров А. В. [6, с.165] та ін. У словниковому складі мови велике місце належить термінологічній лексиці, кількість якої весь час помітно зростає. Терміном називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття будь-якої галузі знань — науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, економіки тощо.

Прогрес людства, розвиток науки і техніки передбачає активну дослідницьку діяльність у галузі термінологічної лексики, явищ і процесів номіналізації та термінологізації. Проблеми перекладу, способи відтворення значень, деривація та тенденції розвитку термінології як визначного прошарку наукової лексики привертають увагу дослідників. Для підтримання орієнтації та одностайності при висвітленні фахових знань сучасний стан науки потребує поглибленого вивчення таких питань, як особливості перекладу термінів, генезис, процеси формування

термінологічних систем, семантизація термінів, стандартизація термінів та їх прагмастилістична реалізація в науковій літературі та науковій комунікації.

Мета. Необхідність розглянути лексичні трансформації в англомовних текстах аграрного спрямування та особливості передачі англійських аграрних термінів визначила мету статті.

Методи. Для досягнення поставленої мети було застосовано описовий і зіставний методи, структурний метод, метод лінгвістичного опису та спостереження, аналіз, синтез, узагальнення, систематизація.

Результати. При перекладі зовнішньоекономічних матеріалів слід дотримуватися наступних основних його принципів:

1. Досконало розуміти зміст тексту, що перекладається, з урахуванням галузевої специфіки аграрного виробництва.
2. Володіти на високому рівні мовою, з якої перекладає, включаючи галузеву термінологію.
3. Не намагатись досягти адекватності перекладу текстів аграрного спрямування тільки шляхом послівного перекладу, що інколи призводить до спотворення значень, а отже, і до його нерозуміння.
4. Використовувати в перекладі загальноновживані форми мови, що стосується як загальноновживаної, так і аграрної лексики.
5. Правильно «організовувати» слова у текст, викладений цільовою мовою, дотримуючись її норм.

Фахові терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на неоднозначність, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, а також певні відмінності процесу термінотворення в англійській та українській мовах.

Мовознавці наголошують на тому, що адекватний переклад термінів вимагає, в першу чергу, глибоких знань перекладача в тій галузі науки чи техніки, якої власне стосується переклад і, по-друге, розуміння значень англійських термінів і знання фахової термінології рідною мовою. “При перекладі науково-технічної літератури важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, в якому він розкриває своє лексичне значення” [8, с. 255], адже лише в контексті можна зрозуміти, до якої конкретної галузі знань належить даний термін і відповідно перекласти його, підібравши оптимальний еквівалент у мові перекладу. Тому

А. Я. Коваленко виділяє два етапи у процесі перекладу термінів: перший – це з’ясування значення терміну у контексті, а другий – це переклад значення рідною мовою.

Таким чином, для досягнення максимально адекватного перекладу кожен перекладач може використовувати перекладацькі трансформації. Комісаров В. Н. виділяє три основні групи перекладацьких трансформацій: лексичні, граматичні та лексико-граматичні [8, с.55]. Лексичні трансформації – це специфічні зміни лексичних елементів мови оригіналу з метою забезпечення адекватності перекладу. Вони використовуються тоді, коли словникові відповідники в мові перекладу або відсутні, або не зовсім точно передають семантичні, стилістичні та прагматичні характеристики перекладу. “Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента. Еквівалент – стала лексична відповідність, яка повністю співпадає із значенням іншомовного слова-терміна. Терміни, які мають еквіваленти в рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони слугують опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття значень інших слів, вони дають можливість з’ясувати характер та фаховість тексту” [2, с. 255].

Пошук еквівалентів ускладнюється тим, що терміни є неоднозначними і залежно від сфери знань мають різні значення. Тому далеко не завжди вони отримують свої повні та абсолютні еквіваленти. Хоча деякі термінознаки справді однозначні і не мають жодних інших значень ні в якій іншій сфері і завжди перекладаються абсолютним еквівалентом. Наприклад, такі терміни як: *economics, money, market* мають точні відповідники в українській мові: *економіка, гроші, ринок*, які легко знайти у загальних словниках, не звертаючись навіть до фахових. Однак частка таких термінів у загальному термінофонді дуже незначна, тому переклад більшості спеціальних галузевих термінів не є простою заміною слова-терміна мовою оригіналу відповідним термінознаком у мові перекладу. У таких випадках переклад терміна дійсно перетворюється на переклад звичайної мовної одиниці, що є найпростішим шляхом підбирання власномовної назви до певного іншомовного наукового поняття.

Одним з найпростіших лексичних способів перекладу терміну є метод транскодування. Даний прийом нерідко застосовується для перекладу англійських термінологічних одиниць, орфографічна система мови яких докорінно відрізняється від української і передбачає, в першу чергу, передачу звукової форми терміну, і вже в другу – його лексичного значення: *biopesticides* – *біопестициди*, *biosphere* – *біосфера*, *fungicide* – *фунгіцид*, *microclimate* – *мікроклімат*. Однак, при транслітерації не слід забувати і про “хибних друзів перекладача”, які попри зовнішню схожість в обох мовах мають різні значення. Терміни також підлягають ще одному лексичному прийому перекладу – калькуванню, тобто передачі не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова чи фрази перекладаються відповідними одиницями мови перекладу: *double helix* – *подвійна спіраль*, *biological security* – *біологічна безпека*, *food chain* – *ланцюжок харчування*, *natural selection* – *природний добір*.

Найбільш розповсюдженим лексичним прийомом перекладу фахових термінів є описовий спосіб передачі значення термінологічної одиниці. Такий прийом застосовується при перекладі тих понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. Передача значень таких термінів можлива лише шляхом розкриття та додаткового пояснення змісту нових термінологічних одиниць. Граматичні заміни – це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється в одиницю перекладу із іншим граматичним значенням. Л.С. Бархударов розрізняє такі види граматичних трансформацій: перестановки, заміни, додавання, опущення, які на практиці «в чистому вигляді» зустрічаються рідко, зазвичай вони поєднуються один із одним, приймаючи характер складних, комплексних трансформацій [7, с.145].

Перестановка – зміна розташування (порядку) мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Такими елементами є слова, словосполучення, головні і підрядні речення, а також цілі речення. Граматичні, так само як і лексичні, трансформації нерідко вимагають внесення додаткових слів чи навпаки опущення яких-небудь елементів. Тому опущення і доповнення часто сполучаються з іншими видами граматичних трансформацій, найчастіше із заміною частин мови.

Під стилістичними трансформаціями, на думку Л.П. Науменко та А.Й. Гордєєвої, розуміють такі способи перекладу, за допомогою яких перекладач зміщує стилістичні акценти, нейтралізуючи або, навпаки, актуалізуючи відтінки значення, або ж адаптуючи мову перекладу до стилістичних норм. До стилістичних перекладацьких трансформацій належать: логізація,

експресивізація, модернізація та архаїзація. Більшість текстів перекладаються з використанням різноманітних способів, один з яких є домінуючим і визначає характер відношень між вихідним текстом і перекладеним, умови членування тексту оригіналу, вибір одиниць перекладу, а також вибір перекладацьких прийомів. Вибір лексико-семантичних трансформацій є однією з основних професійних навичок перекладача. Велику роль при цьому відіграє робота зі словником. Певне значення мають і фонові знання перекладача при, оскільки вони надають можливість краще зрозуміти національно-забарвлену лексику оригіналу, віднайти правильні шляхи і способи її відтворення.

Існує безліч факторів, що зумовлюють лексико-семантичні трансформації: лексема може бути більш вживаною в одній мові, а в іншому мати більш вузьке значення; різниця в смисловому обсязі слів; відмінність в сполучуваності тощо. До лексико-семантичних трансформаційних прийомів, що застосовуються при перекладі фахових термінів, відносяться конкретизація та генералізація.

Конкретизація – процес, при якому одиниця з більш широким конкретологічним значенням передається мовою перекладу за допомогою одиниці з більш конкретним значенням. Саме через те, що “англійським словам притаманна більш розгалужена семантична структура, ніж відповідним українським словам, їхній переклад приховує в собі більше можливостей припуститися помилок, ніж переклад таких слів з української мови на англійську, тому що англійське слово може вживатися не в тому значенні, що призведе до грубих спотворень і викривлень змісту” [1, с. 409].

При перекладі можна застосовується прийом генералізації. Генералізація вихідного значення має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом у мові перекладу:

Pathogen is an agent that causes disease, especially a living microorganism such as a bacterium or fungus. Патоген – це агент, що викликає захворювання, переважно – живий організм, наприклад бактерія чи грибок.

Вирішальну роль при виборі того чи іншого слова грає макро- і мікроконтекст, тобто мовне оточення всього тексту й окремо взятого речення. З мовного простору реципієнт отримує додаткову інформацію. Визначення невідповідностей мовних одиниць починається з порівняння словникових значень лексем з їх семантичною реалізацією в конкретному контексті. У результаті виявляється, що вихідне слово не має однозначного значення в перекладі. У такому випадку перекладач вдається до лексико-семантичних трансформацій. За відомою класифікацією лексичних трансформацій вирізняємо диференціацію значень, конкретизацію, генералізацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсацію втрат.

Висновки і перспективи. Отже, переклад термінів є дуже відповідальним завданням, яке потребує високого ступеню володіння обома мовами, багатогранного сприйняття мовної картини світу, а також глибоких знань в тій галузі науки чи техніки, якої власне стосується переклад. Саме тому перекладач і виступає в ролі міжмовного посередника, який допомагає реципієнтам отримати необхідну їм інформацію, і в той же час, укорінює нові термінологічні лексичні одиниці у словниковому складі своєї рідної мови. У процесі перекладу англійських одиниць фахової підмови аграрної економіки зазвичай обирають той чи інший спосіб перекладу, виходячи зі змісту контексту, у якому вжито галузевий термін, а іноді комбінують усі вищезгадані прийоми, аби якомога точніше і вдаліше передати їхнє лексичне значення. Перекладацькі трансформації є основним

засобом здійснення перекладу текстів аграрного спрямування у зовнішньоекономічній діяльності. Лексичні та граматичні перетворення переслідують головну для перекладу мету – зберегти незмінним зміст повідомлення, не порушуючи при цьому стилістичних мовних норм.

Список використаних джерел

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 458 с.
2. Коваленко А.Я. Общий курс научно-технического перевода: Пособие по переводу с англ. языка на рус. / А. Я. Коваленко. – К.: ИНКОС, 2003. – 320 с.
3. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 126 с.
4. Олійник А.Д., Ритікова Л.Л. Англо-російсько-український глосарій термінів аграрної екології та екобіотехнології / А.Д. Олійник, Л.Л. Ритікова. – Київ, 2010. – 136 с.
5. Мамедов А.Н. Лексико-грамматические трансформации при переводе текстов общественно-политической тематики / А.Н. Мамедов. – М.: Изд. «Прометей», 2012. – 68 с.
6. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для институтов и факультетов иностр. языков / А.В. Федоров. – СПб.: Фил. фак-т СПбГУ; – М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод (теория и практика перевода) / Л.С. Бархударов. – М.: Изд. Международные отношения, 1975. – 240 с.
8. Комиссаров В.Н. Теория перевода / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 80 с.

References

1. Karaban V.I. Pereklad anhliyskoyi naykovoyi i tehnichnoyi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni zhanrovi ta stylistychni problemy [Translation of English scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems] / V. I. Karaban. - Vinnytsya: Nova knyha, 2002. - 458 s.
2. Kovalenko A.Y. Obshchiy kyrs nauchno tehnycheskoho perevoda: Posobiye po perevodu s anhl. yazyka na rus. [General course of scientific and technical translation: Guide to translation from Engl. into Rus.] / A. Y. Kovalenko. - K.: INKOS, 2003. - 320 s.
3. Karaban V.I. Teoriya i praktyka perekladu z ukrayinskoyi movy na anhliysku movy [Theory and practice of translation from Ukrainian into English language] / V. I. Karaban. - Vinnytsya: Nova knyha, 2003. - 126 s.
4. Oliynyk A.D., Rytikova L.L. Anhlo-Rosiysko-Ukrayinskyi hlosariy terminiv ahrarnoyi ekolohiyi ta ekobiotehnolohiyi [English-Russian-Ukrainian glossary of terms on Agricultural Ecology and Ecobiotechnology] / A.D. Oliynyk, L.L. Rytikova. - Kyiv, 2010. - 136 s.
5. Mamedov A.N. Leksiko-grammaticheskiye transformatsiyi pri perevode tekstov obshchestvenno-politicheskoy tematiki [Lexical and grammatical transformations in translating socio-political texts] / A.N. Mamedov. - M.: Izd. "Prometey", 2012. - 68 s.
6. Fyodorov A.V. Osnovy obshchey teorii perevoda (lingvisticheskiye problemy): dlya institutov i fakultetov inostr. yazykov [Fundamentals of general theory of translation (linguistic issues) for institutes and faculties of foreign languages] / A.V. Fyodorov. - SPb.: Fil. fak-t SPbGU; – M.: ООО "Izdatelskiy Dom "FILOLOGIYA TRI",

2002. - 416 s.

7. Barhudarov L.S. Yazyk i perevod (teoriya i praktika perevoda) [Language and Translation (Theory and Practice of Translation)] / L.S. Barhudarov. - M.: Izd. Mezhdunarodnye otnosheniya, 1975. - 240 s.

8. Komissarov V.N. Teoriya perevoda [Theory of translation] / V.N. Komissarov. – M.: Vyshaya shkola, 1990. – 80 s.

УСТАНОВЛЕНИЕ ПЕРЕВОДНОГО ВЗАИМОСООТВЕТСТВИЯ АНГЛИЙСКИХ И УКРАИНСКИХ ТЕРМИНОВ АГРАРНОЙ ЭКОНОМИКИ

Г. І. Сидорук, Н. О. Булка

Аннотация. В статье рассмотрены типы трансформаций при переводе англоязычных аграрных текстов на украинский язык. Их применение преследует главную переводческую цель – сохранить неизменным содержание сообщения, не нарушая при этом стилистических языковых норм. Подробно рассматриваются лексические методы транскодирования, калькирования, транслитерации, описательного перевода, лексических замен. Внимание уделено также генерализации и конкретизации.

Ключевые слова: термины аграрной экономики, переводческие трансформации, транскодирование, калькирование, описательный перевод, генерализация, конкретизация

ESTABLISHING THE TRANSLATIONAL CONFORMITY OF ENGLISH AND UKRAINIAN TERMS OF AGRICULTURAL ECONOMICS

H. I. Sydoruk, N. O. Bulka

Abstract. The article considers lexical and grammatical transformations in translating English texts of agrarian discourse and specifics of rendering the English agricultural terms into Ukrainian. Relevance of the topic is stipulated by the fact that the problems of nominalization and terminologization constantly remain in the spotlight of linguists and translators, because this process of word formation and adequate reproduction in other languages does not stop and is gaining momentum due to intensification of the process of globalization, economic integration and competition in modern world. Scientists have come to the conclusion that in order to maintain the orientation and consensus while covering professional knowledge, the current state of science requires in-depth study of such issues as specifics of translating the terms, genesis, processes of constructing the terminological systems, semantization and standardization of terms, their pragmatic and stylistic realization in scientific literature and research communication.

The necessity to consider lexical transformations in English agrarian texts and the peculiarities of rendering English terms into Ukrainian has determined the purpose of the article.

Any translator who makes either written or oral translation for providing foreign trade, should comply with the following fundamental principles of translation: 1. Thoroughly understand the meaning of the text under translation, taking into account the specific sector of agricultural production. 2. Possess a high-level language, which he translates from, including sectoral terminology. 3. Not to try to achieve adequacy in translating the agrarian texts only applying word-for-word translation that sometimes leads to distortion of meanings and hence misunderstanding the text as a whole. 4. Make use of commonly used language forms in translation that apply to both general and agricultural vocabulary. 5. "Pack", combine correctly the words in translated text,

following the target language rules.

Adequate translation of terms requires from translator, above all, fundamental knowledge in science and technology, which actually relates to translation and, secondly, understanding the meanings of English terms and knowledge of professional terminology in their native language. When translating scientific literature interaction of a term with the context in which it reveals its lexical meaning is of great importance, because only in the context one can understand, what particular field of knowledge the term belongs to, and translate it accordingly, selecting the best possible equivalent in the target language. Therefore, we can distinguish two stages in translating the terms: the first - clarification of the term's meaning in context, a second – rendering this meaning in native language. Linguistic examination of the agrarian terminological units has been narrowed to the terms of agrarian economics, which have not been investigated before in detail. Specialized terms are an essential component of scientific-technical texts and one of the major complications of translation because of their ambiguity, lack of equivalents of new terms in target language, as well as some differences of terminological word formation in English and Ukrainian languages. These very positions have been dealt with to the extent possible in the article.

Currently this kind of research is especially important when the development of processes of international economic integration, international labor division, globalization of the world economy are becoming more intense. The importance of translation for mutual understanding was underlined by many scholars-linguists and translators, including A. M. Mamedov, Fedorov A.V. and others. Translational transformations are a primary means of translating the texts on foreign economic activity. Lexical and grammatical transformations pursue the main translation purpose – to keep the content of a message unchanged, while respecting the stylistic language norms. Lexical techniques of transcoding, loan translation, transliteration, descriptive translation and lexical substitution have been considered here in detail. Attention has also been paid to such lexical-semantic and lexical-grammatical translation techniques as generalization and concretization.

Keywords: terms of agricultural economics, translational transformations, transcoding, loan translation, transliteration, descriptive translation, generalization, concretization

УДК 811.255.2

DIFFICULTIES OF AGRICULTURAL TERMS TRANSLATION FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

(based on the agrobiological and technical terms)

N. A. HLUKHOVS'KA, assistant of the department of English language for agrobiological and technical specialties

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

E-mail: natalya-glukhovskaya@yandex.ru

Abstract. The article deals with the most complicated and difficult issue of modern practice of translation peculiarities of terminology and techniques of their translation in the agricultural texts. The adequacy of the translation is achieved by selecting the correct equivalents in both languages. Structural-semantic and functional features of the terms, techniques and methods of translation are analyzed.